

Sygn. akt V CSK 364/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 25 kwietnia 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Władysław Pawlak (przewodniczący)

SSN Barbara Myszka (sprawozdawca)

SSN Anna Owczarek

w sprawie z powództwa "A." - Spółki z o.o. w [...]
przeciwko W. S. - Komornikowi Sądowemu przy Sądzie
Rejonowym w [...] i Skarbowi Państwa - Prezesowi Sądu
Rejonowego w [...]
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 25 kwietnia 2017 r.,
skargi kasacyjnej strony powodowej od wyroku Sądu Apelacyjnego [...]
z dnia 23 lutego 2016 r., sygn. akt I ACa 1.../15,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu [...] do ponownego rozpoznania, pozostawiając
temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania
kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w [...] wyrokiem z dnia 2 września 2015 r. oddalił powództwo A. sp. z o.o. w [...] o zasądzenie solidarnie od pozwanych W. S. - Komornika Sądowego przy Sądzie Rejonowym w [...] i Skarbu Państwa - Prezesa Sądu Rejonowego w [...] kwoty 153 000 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 8 kwietnia 2014 r. tytułem odszkodowania za bezprawne zajęcie, a następnie sprzedaż samochodów stanowiących własność powódki. Ustalił, że pozwany W.S. jest komornikiem sądowym przy Sądzie Rejonowym w [...] i na wniosek Krajowego Związku Rewizyjnego Spółdzielni „Samopomoc Chłopska” w Warszawie prowadzi postępowanie egzekucyjne przeciwko K. W., D. C. i D. W. Podstawą egzekucji jest nakaz zapłaty Sądu Okręgowego w [...] z dnia 6 czerwca 2002 r., zaopatrzony w dniu 19 września 2002 r. w klauzulę wykonalności, któremu postanowieniem Sądu Okręgowego w [...] z dnia 30 listopada 2011 r. nadano klauzulę wykonalności także przeciwko małżonce dłużnika D. W. z ograniczeniem jej odpowiedzialności do majątku objętego wspólnością majątkową.

W dniu 10 grudnia 2007 r. powodowa spółka nabyła samochód osobowy Audi Q7 3.0 TDI za kwotę 208 800 zł, a w dniu 15 stycznia 2008 r. następny samochód osobowy Audi Q7 3.0 TDI za kwotę 205 000 zł. Z kolei w dniu 28 kwietnia 2009 r., na podstawie umowy zawartej z Europejskim Funduszem Leasingowym S.A. [...], nabyła samochód osobowy Toyota Yaris za cenę wykupu w kwocie 530 zł. Samochody zostały zarejestrowane i były wykorzystywane w prowadzonej przez powódkę działalności gospodarczej.

W dniu 14 czerwca 2013 r. pozwany W.S. dokonał zajęcia samochodów Audi Q7 3.0 TDI i Toyota Yaris, które znajdowały się we władaniu D. W. W protokole zajęcia wpisał, iż dłużniczka wskazała, że jest ich właścicielką, podczas gdy D. W. oświadczyła, że zajęte samochody należą do spółki A.K sp. z o.o. W dniu 18 czerwca 2013 r. pozwany zajął w siedzibie powódki samochody Audi Q7 3.0 TDI oraz Land Rover. Okazano mu tam dowody rejestracyjne i faktury VAT, świadczące o nabyciu zajmowanych samochodów przez spółkę.

Jeszcze przed dokonaniem zajęcia, w dniu 21 maja 2013 r., pozwany uzyskał informację ze Starostwa Powiatowego w [...], że wszystkie wymienione pojazdy są zarejestrowane na A. sp. z o.o.

Pismami z dnia 17 i 20 czerwca 2013 r. pozwany poinformował o dokonaniu zajęcia powodową spółkę, której udziałowcami byli D. T. – W. i M.C., prezesem zarządu K. W., a wiceprezesem D. C. W lipcu 2013 r. powódka wystąpiła do Sądu Okręgowego w [...] z pozwem o zwolnienie zajętych samochodów od egzekucji, lecz zarządzeniem z dnia 30 lipca 2013 r. jej pozew został zwrócony, a zażalenie na to zarządzenie oddalone postanowieniem Sądu Apelacyjnego [...] z dnia 11 września 2013 r.

W dniu 2 września 2013 r. powódka złożyła do Sądu Rejonowego w [...] wniosek o umorzenie postępowania egzekucyjnego. Pismem z dnia 8 października 2013 r. pozwany zawiadomił ją, że postępowanie może być umorzone po wysłuchaniu wierzyciela w trybie art. 827 k.p.c. Następnie, postanowieniem z dnia 20 listopada 2013 r. oddalił wniosek powódki, stwierdzając, że zajęto przedmioty, z których egzekucja jest dopuszczalna. Skarga powódki na to postanowienie z wnioskiem o jego uchylenie, umorzenie postępowania egzekucyjnego na podstawie art. 824 § 1 pkt 2 w związku z art. 825 pkt 3 k.p.c. oraz uchylenie czynności dotyczących samochodów Audi Q7 3.0 TDI i Toyota Yaris ze względu na niedopuszczalność egzekucji z ruchomości niebędących własnością dłużników, została przez Sąd Rejonowy w [...] oddalona postanowieniem z dnia 3 kwietnia 2014 r. Zażalenie powódki na to postanowienie zostało oddalone postanowieniem Sądu Okręgowego w [...] z dnia 29 lipca 2014 r.

Na początku stycznia 2014 r. powódka została zawiadomiona o licytacji zajętych samochodów z podaniem ich wartości ustalonej na podstawie opinii biegłego. Według stanu na dzień 14 grudnia 2013 r. wartość samochodu Toyota Yaris wyrażała się kwotą 13 300 zł, samochodu Audi Q7 - 57 600 zł, a samochodu Audi Q7 - 59 200 zł. W dniu 31 stycznia 2014 r. odbyła się pierwsza licytacja, w toku której doszło do sprzedaży licytowanych pojazdów. Cena wywoławcza samochodu Audi Q7 została ustalona na kwotę 44 400 zł, samochodu Audi Q7 na kwotę 43 200 zł, a samochodu Toyota Yaris na kwotę 9 975 zł. Pismami z dnia 3 i

5 lutego 2014 r. pozwany przesłał powódce zaświadczenia o nabyciu pojazdów, w których wskazał, że ich poprzednimi właścicielami byli K. W., D. C. i D. W., a następnie sprostował błędne dane dotyczące właścicieli. Uzyskana ze sprzedaży licytacyjnej kwota 99 085,80 zł została przekazana wierzycielowi.

Sąd Okręgowy stwierdził, że roszczenie powódki podlega ocenie w świetle art. 23 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji (jedn. tekst: Dz.U. 2015, poz. 790 ze zm.; obecnie: Dz.U. z 2016, poz. 1311 ze zm. – dalej: „u.k.s.e.”) oraz że pozwany W.S. dopuścił się działań bezprawnych, w wyniku których doszło do sprzedaży samochodów będących własnością powódki. Podkreślił, że wytoczenie powództwa, o którym mowa w art. 841 § 1 k.p.c., nie było jedynym sposobem obrony przed skierowaniem egzekucji do spornych pojazdów, zgodnie bowiem z art. 845 § 2 k.p.c. zająć można „ruchomości dłużnika”, a więc ruchomości stanowiące własność dłużnika, a nie osób trzecich. Jeżeli zaś egzekucję skierowano do osoby, która według klauzuli wykonalności nie jest dłużnikiem, komornik na wniosek tej osoby powinien umorzyć postępowanie egzekucyjne na podstawie art. 825 pkt 3 k.p.c. Uznając działanie pozwanego W. S. za niezgodne z prawem, Sąd Okręgowy oddalił powództwo na podstawie art. 5 k.c., dlatego że w wyniku postępowania egzekucyjnego pozwany zaspokoił wierzyciela. W tej sytuacji oddalone zostało również powództwo w stosunku do Skarbu Państwa.

Apelację powódki od tego wyroku Sąd Apelacyjny [...] oddalił wyrokiem z dnia 23 lutego 2016 r. Sąd ten zaaprobował ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji, lecz dokonał odmiennej oceny prawnej przesłanek podjętego rozstrzygnięcia. Podzielił pogląd powódki o braku podstaw do oddalenia powództwa na podstawie art. 5 k.c., uznał natomiast, że - wbrew odmiennej ocenie Sądu pierwszej instancji -czynności podejmowane przez pozwanego W. S. były zgodne z prawem. Stwierdził, że stosownie do art. 845 § 2 k.p.c. zająć można ruchomości dłużnika będące w jego władaniu, we władaniu samego wierzyciela lub we władaniu osoby trzeciej, z tym że w ostatnim wypadku tylko wtedy, gdy osoba trzecia wyraża na to zgodę. Ocena dopuszczalności zajęcia nie obejmuje w zasadzie kwestii związanych z charakterem praw do rzeczy przysługujących dłużnikowi, ponieważ odwołuje się tylko do pojęcia władania rzeczą. Komornik ma zatem obowiązek

ustalić czy dłużnik włada ruchomością lub faktycznie nią dysponuje, bez względu na charakter stosunku prawnego. Zajęciu ruchomości nie stoi na przeszkodzie to, że osobom trzecim służą jakieś prawa do tych ruchomości, o ile znajdują się one we władaniu dłużnika. W takim wypadku komornik powinien zamieścić w protokole uwagę o prawach osób trzecich i zawiadomić je o dokonaniu zajęcia, nie może natomiast rozstrzygać o prawach osób trzecich co do zajętych ruchomości. O prawach tych nie może też rozstrzygać sąd rozpoznający skargę na dokonanie zajęcia. Od wierzyciela zależy, czy w takiej sytuacji zgłosi wniosek o umorzenie postępowania egzekucyjnego, czy będzie domagał się kontynuowania egzekucji. Osobom trzecim przysługuje natomiast prawo wytoczenia powództwa o zwolnienie zajętego przedmiotu od egzekucji (art. 841 k.p.c.).

W skardze kasacyjnej od wyroku Sądu Apelacyjnego powódka, powołując się na podstawę przewidzianą w art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c., wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania. Wskazała na naruszenie art. 23 u.k.s.e. w związku z art. 845 i 841 k.p.c. przez pominięcie zawartego w art. 845 k.p.c. sformułowania „dłużnika”, a tym samym naruszenie dyrektyw wykładni językowej, co doprowadziło do przyjęcia, że komornik może zajmować, a następnie licytować wszystkie rzeczy znajdujące się we władaniu dłużnika nawet gdy wie, że nie są jego własnością.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 23 ust. 1 u.k.s.e., w brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 8 ustawy z dnia 24 września 2004 r. o zmianie ustawy o komornikach sądowych i egzekucji oraz o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. Nr 236, poz. 2356) i obowiązującym od dnia 13 listopada 2004 r., komornik jest obowiązany do naprawienia szkody wyrządzonej przez niezgodne z prawem działanie lub zaniechanie przy wykonywaniu czynności. Z kolei zgodnie z art. 23 ust. 3 u.k.s.e., Skarb Państwa jest odpowiedzialny za szkodę solidarnie z komornikiem. Na gruncie art. 23 ust. 1 u.k.s.e. zarówno w orzecznictwie, jak i w doktrynie przyjmuje się, że podstawą odpowiedzialności komornika jest niezgodne z prawem działanie lub zaniechanie przy wykonywaniu czynności. Nie jest to odpowiedzialność na zasadzie winy, gdyż do jej przyjęcia wystarczy sama

niezgodność z prawem działania lub zaniechania komornika. Bez znaczenia jest w związku z tym świadomość komornika co do bezprawności jego działania lub zaniechania. Do przesłanek odpowiedzialności przewidzianej w art. 23 ust. 1 u.k.s.e. należą natomiast: szkoda, zdarzenie, z którym przepis ten łączy obowiązek odszkodowawczy, czyli niezgodne z prawem działanie lub zaniechanie komornika i normalny związek przyczynowy między tym zdarzeniem a szkodą (zob. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 13 października 2004 r., III CZP 54/04, OSNC 2005, nr 10, poz. 168 oraz wyroki Sądu Najwyższego z dnia 6 kwietnia 2006 r., IV CSK 6/06, nie publ., z dnia 16 marca 2007 r., II CSK 381/06, OSNC 2008, nr 2, poz. 28, z dnia 27 marca 2008 r., III CSK 376/07, nie publ., z dnia 10 lutego 2010 r., V CSK 279/09, nie publ., z dnia 7 maja 2010 r., III CSK 243/09, nie publ., z dnia 24 czerwca 2015 r., II CSK 544/14, OSNC 2016, nr 6, poz. 76, z dnia 12 maja 2016 r., I CSK 396/15, nie publ. i z dnia 9 listopada 2016 r., II CSK 39/16, nie publ.).

W niniejszej sprawie Sąd Apelacyjny stanął na stanowisku, że w toku egzekucji prowadzonej przez pozwanego W. S. doszło wprawdzie do zajęcia i sprzedaży samochodów będących własnością powodowej spółki, a nie dłużników, jednak nie było to wynikiem niezgodnego z prawem działania lub zaniechania komornika. Uznał, że komornik, przystępując do zajęcia, nie jest uprawniony do badania, czy dłużnik jest właścicielem rzeczy będących w jego władaniu, dlatego powinien poprzestać na stwierdzeniu, że dłużnik włada daną rzeczą, czyli faktycznie nią dysponuje. Uzyskanie informacji o prawach osób trzecich do podlegających zajęciu ruchomości nie zwalnia komornika od obowiązku dokonania zajęcia, a jedynie nakłada na niego obowiązek zawiadomienia tych osób o zajęciu, aby mogły wytoczyć powództwo o zwolnienie zajętego przedmiotu od egzekucji, przewidziane w art. 841 k.p.c. U podstaw zaskarżonego wyroku legło tym samym zapatrywanie, że jedynym środkiem obrony osoby trzeciej, której prawa zostały naruszone wskutek skierowania do nich egzekucji jest powództwo z art. 841 k.p.c., z którego powódka nie skorzystała, ponieważ wniesiony przez nią pozew został zwrócony.

Kwestionując to stanowisko, skarżąca podnosi, że w art. 845 § 2 k.p.c. jest mowa o zajęciu „...ruchomości dłużnika (...)”, w związku z czym za niedopuszczalne należy uznać dokonanie zajęcia, jeżeli między organem

egzekucyjnym, wierzycielem, dłużnikiem i osobą trzecią jest bezsporne, że rzecz będąca we władaniu dłużnika stanowi własność osoby trzeciej. Zdaniem skarżącej, w takiej sytuacji organ egzekucyjny powinien umorzyć postępowanie egzekucyjne w odniesieniu do danej rzeczy na podstawie art. 824 § 1 pkt 2 k.p.c., ponieważ egzekucja ze względu na jej przedmiot jest niedopuszczalna. Powództwo ekscydencyjne przewidziane w art. 841 k.p.c. aktualizowałoby się natomiast dopiero wtedy, gdyby między osobą trzecią a podmiotami postępowania egzekucyjnego istniał spór co do własności rzeczy mającej podlegać zajęciu.

Przystępując do rozważenia zarzutów skarżącej, trzeba stwierdzić, że argumentacja, która legła u podstaw rozstrzygnięcia podjętego zaskarżonym wyrokiem jest niewyczerpująca i schematyczna. Przyjmuje się powszechnie, że egzekucja polega na zastosowaniu przez powołane do tego organy przewidzianych prawem środków przymusu w celu uzyskania od dłużnika należnego wierzycielowi świadczenia ustalonego w tytule wykonawczym. Podstawą egzekucji jest tytuł wykonawczy (art. 776 k.p.c.), który uprawnia do prowadzenia egzekucji o całe objęte nim roszczenie i ze wszystkich części majątku dłużnika, chyba że z treści tytułu wynika co innego (art. 803 k.p.c.). Nie ulega wątpliwości, że uzyskanie przez wierzyciela w drodze przymusu należnego mu świadczenia ma nastąpić z majątku dłużnika. Znajduje to odzwierciedlenie, jak trafnie zauważa skarżąca, także w art. 845 § 2 k.p.c., zgodnie z którym zająć można ruchomości dłużnika będące bądź w jego władaniu, bądź we władaniu samego wierzyciela, który do nich skierował egzekucję. Ruchomości dłużnika będące we władaniu osoby trzeciej można zająć tylko wówczas, gdy osoba ta zgadza się na ich zajęcie albo przyznaje, że stanowią one własność dłużnika, oraz w wypadkach wskazanych w ustawie. Przez władanie należy rozumieć wprowadzenie faktyczne dysponowanie rzeczą, bez względu na stosunek prawny osoby władającej do rzeczy (zob. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 15 lutego 1991 r., IV CR 550/90, nie publ. i z dnia 15 lutego 2001 r., II CKN 385/00, OSNC 2001, nr 7-8, poz. 122), trzeba jednak zauważyć, że odnośna regulacja jest swego rodzaju ułatwieniem, pozwalającym komornikowi na sprawne wdrożenie środków przymusu, oraz konsekwencją zasady, zgodnie z którą komornik nie jest uprawniony do rozstrzygania kwestii materialnoprawnych. Racje, które legły u podstaw tej regulacji tracą jednak swoje

znaczenie, jeżeli komornikowi zostanie przedłożony niebudzący wątpliwości dowód, że ruchomości będące we władaniu dłużnika lub wierzyciela są własnością osoby trzeciej. Dokonywanie zajęcia i pouczenie właściciela zajętej ruchomości o potrzebie wytoczenia powództwa przewidzianego w art. 841 k.p.c. byłoby w takiej sytuacji jedynie mnożeniem postępowań sądowych i związanych z tym kosztów. Przemawiają za tym także dyrektywy wykładni językowej, które nakazują przyjąć, iż w art. 845 § 2 k.p.c. nie chodzi o zajęcie jakichkolwiek ruchomości będących we władaniu dłużnika, lecz o zajęcie „ruchomości dłużnika”.

Zasada, zgodnie z którą komornik nie jest uprawniony ani do badania zasadności i wymagalności obowiązku objętego tytułem wykonawczym, ani do badania stosunku prawnego, w jakim pozostaje dłużnik do ruchomości będącej w jego władaniu, doznaje niekiedy wyjątku. Jako przykład może posłużyć art. 822 k.p.c., który zezwala komornikowi na wstrzymanie się z dokonaniem czynności, jeżeli przed jej rozpoczęciem dłużnik złoży niebudzący wątpliwości dowód na piśmie, że obowiązku swojego dopełnił albo że wierzyciel udzielił mu zwłoki. Innym przykładem jest art. 845 § 2a k.p.c., w którym jest mowa o tym, że w przypadku egzekucji świadczeń alimentacyjnych komornik może zająć także ruchomości będące we władaniu osoby zamieszkującej wspólnie z dłużnikiem bez zgody tej osoby, chyba że przedstawi ona dowód, że ruchomości są jej własnością.

Nie inaczej należy ocenić sytuację, w której komornikowi zostanie przedstawiony niebudzący wątpliwości dowód, że ruchomość będąca we władaniu dłużnika jest własnością osoby trzeciej. Nie chodzi tu o rozstrzyganie przez komornika kwestii materialnoprawnych i badanie stosunku prawnego, w jakim pozostaje dłużnik do ruchomości, a jedynie o ocenę przedstawionych dowodów z punktu widzenia przesłanki „niebudzącej wątpliwości”. W razie wykazania tej przesłanki komornik nie powinien dokonywać zajęcia danej ruchomości. Tylko w razie sprzeciwu uczestników postępowania i sporu co do własności ruchomości za uzasadnione należy uznać pouczenie osoby trzeciej o konieczności wytoczenia powództwa o zwolnienie zajętego przedmiotu od egzekucji i oczekiwanie na wynik procesu.

Odmienne rozstrzygnięcie rozważanego zagadnienia prowadziłoby do przyzwolenia na bezrefleksyjne, a nawet świadome zajmowanie przez komornika ruchomości niebędących własnością dłużnika, zbędne mnożenie postępowań sądowych połączonych z kosztami, a często także do sprzedaży ruchomości stanowiących własność osób trzecich, co bez wątpienia nie jest zgodne z celem egzekucji ani nie leży w interesie społecznym.

Skoro Sąd Apelacyjny wyszedł z odmiennego założenia, konieczne stało się uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 i art. 108 § 2 w związku z art. 398²¹ k.p.c. orzekł, jak w sentencji.

kc

jw